

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 330.111.66.001.76

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

DOI 10.30838/P.ES.2224.040719.90.550

JEL: O38, O52

Орлова В. М., к.т.н.
Бородінчик Ю. А.

Університет імені Альфреда Нобеля

Досліджується інноваційний розвиток України як складова соціально-економічної стратегії розвитку держави. Проаналізовані характерні риси неоліберальної моделі, до якої відноситься Україна. Визначено, що інноваційна модель національної економіки є об'єктивно доцільною для розвитку держави, а головними орієнтирами її розвитку на тлі глобалізації світової економіки є інноваційність та європейськість. Ефективність та динамізм інноваційної сфери є вирішальним чинником забезпечення конкурентоспроможності як економічної системи, так і країни в цілому. Проведено аналіз показників інноваційної діяльності підприємств України, який сприяє уявленню не лише про рівень підприємницької діяльності, а й про виконання соціально-економічної стратегії розвитку на загальнодержавному рівні. Зазначено, що активізація інноваційної діяльності потребує розв'язання комплексу проблем амортизаційної політики в державі; створення національної методики визначення ефективності інновацій та інвестицій задля достовірного вирішення проблеми вигід та витрат для реалізації інноваційних проектів; страхового забезпечення підприємств від ризиків, які може спричинити інноваційна діяльність. Важливою задачею для держави є вибір раціональних стратегій і пріоритетів розвитку інноваційної сфери з реалізацією в галузях харчової промисловості, фармацевтики, поліграфічної промисловості, сільському господарстві, які не потребують значних капіталовкладень; координація дій органів влади з метою розробки комплексного підходу до рішення задач інноваційного розвитку; залучення вільного капіталу до фінансування інноваційних проектів; створення системи підготовки та перепідготовки кадрів у галузі інноваційного підприємництва, використання в реальному секторі економіки України інноваційних технологій і виробництв, що забезпечують випуск конкурентоспроможної продукції та розвиток держави. Домінуючим завданням слід назвати використання новітніх інформаційних технологій задля успішного ведення конкурентної боротьби на зовнішньому і

внутрішньому ринках і заохочення інтересів вітчизняних та іноземних інвесторів до інноваційної сфери української промисловості.

Ключові слова: соціально-економічна стратегія; інноваційний розвиток; аналіз показників інноваційної діяльності; проблеми інноваційного розвитку та шляхи їх подолання; державна підтримка

UDC 330.111.66.001.76

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE AS A COMPOSITION PART OF THE SOCIOECONOMIC DEVELOPMENT STRATEGY

DOI 10.30838/P.ES.2224.040719.90.550

JEL: O38, O52

**Orlova V., PhD in Tech. Sc.,
Borodinchyk J.**

Alfred Nobel University

Innovative development of Ukraine as an integral part of the socio-economic strategy of state development has been researched. The characteristics of the neoliberal model, to which Ukraine belongs, have been analyzed. It has been determined that the innovative model of the national economy is objectively feasible for the development of the state, and the main directions of its development in the light of globalization of the world economy is innovation and Europeanism. The effectiveness and dynamism of the innovation sector is a decisive factor in ensuring the competitiveness of both the economic system and the country in general. The analysis of indicators of innovative activity of Ukrainian enterprises has been carried out, it promotes the idea of not only the level of entrepreneurial activity, but also the implementation of the socio-economic development strategy at the national level. It has been noted that activation of innovation activity requires solving a complex of amortization policy problems in the state; creation of a national methodology for determining the effectiveness of innovations and investments for problem solutions such as benefits and costs for the implementation of innovative projects; insurance of enterprises from the risks that can lead to innovation activity. An important task for the state is the choice of rational strategies and priorities for the development of the innovation sphere with the implementation in the spheres of the food industry, pharmaceuticals, printing industry, agriculture, which do not require significant investment; coordination of actions of the authorities in order to develop an integrated approach to solving the problems of innovative development; attraction of free capital to financing innovative projects; creation of the system of training and retraining of personnel in the field of innovation entrepreneurship, use of innovative technologies and production in the real sector of the economy of Ukraine, ensuring the production of competitive products and development of the state. The dominant task should be to use the latest information technologies in order to successfully compete in

foreign and domestic markets and encourage the interests of domestic and foreign investors in the innovative sphere of Ukrainian industry.

Keywords: socio-economic strategy; innovative development; analysis of indicators of innovation activity; problems of innovative development and ways of their submission; state support

Актуальність. З моменту проголошення України незалежною державою розпочався новий період соціального та економічного розвитку країни. У контексті таких подій виникло питання, на яких засадах розбудувати соціально-економічний напрямок.

Вагомого впливу на вибір напрямку надав активний розвиток світової цивілізації, який характеризувався активізацією глибинних змін в політичних та економічних напрямках. Світ поступово трансформується у простір глобальної взаємодії усіх його складових, що забезпечує швидку мобільність та надзвичайну глобальність світу. Економічна глобалізація характеризує парадигму світових взаємовідносин, сутність яких визначається у розширенні та поглибленні взаємозв'язків між державами, формуванні глобального ринку капіталів, товарів, робочої сили, інформаційних технологій, інтернаціоналізації капіталу та посиленні конкуренції на світових товарних ринках за контроль над природними ресурсами й інформаційним простором. Таким є новий тип світової економіки, який став викликом для молодого України.

Диференціюючи Європейський регіон за ступенем розвитку, економічною системою і політикою, його поділяють на Західну, Центральну та Східну Європу. Нині країнами першої групи називають країни з ринковою економікою, а до країн другої групи відносять постсоціалістичні, які частіше називають з перехідною економікою. До основних моделей соціально-економічного розвитку держав з ринковою економікою відносять німецьку, європейсько-кейнсіанську та скандинавську моделі [1]. Країни з перехідною економікою мають наступні моделі: неоліберальна, градуалістична та модель ринкового соціалізму. Характерними рисами неоліберальної моделі, до якої і відноситься наша країна, є: прискорена приватизація, вільне ціноутворення, пасивне державне регулювання, провідна роль приватної власності та недержавних приватних структур. Не маючи певної бази реформ на початковому етапі становлення держави, Україна змушена була скористатися досвідом зарубіжжя. На основі принципів

неолібералізму, які мали позитивні наслідки ринкових перетворень у країнах Східної Європи, почала формуватися наша країна.

На розвиток національної економіки України впливає правове, економічне та соціальне середовище, яке залежить від зовнішніх та внутрішніх чинників. До категорії зовнішніх чинників відносяться зміни технологій, зміни в продуктивності, зміни в структурі попиту та споживання, бар'єри на зовнішніх ринках. До категорії внутрішніх чинників, які базуються на державному, галузевому та виробничому рівні, слід зазначити оптимізацію бюджетних витрат на соціальний захист, економіку, управління, оборону, науку та освіту, міжгалузевий перерозподіл, рівень використання чинників виробництва, таких як капітал, ресурси, технології та інновації. Така модель окреслює реальну соціально-економічну оптимальність і обіцяє стимулювати збільшення ефективності суспільного виробництва, вирівнювання галузевої норми прибутку та збільшення рентабельності, що і надасть країні економічної впевненості [2].

Як говорить Злупко С.М. [3], надзвичайно важливим з теоретичного і практичного боку є розуміння національної економіки як системи взаємодіючих елементів, що має ядро, мету та інші характеристики. Органічна цілісність приватних, колективних та інших господарств, він стверджував, має творити національне господарство. Тільки це могло стати запорукою міцної економічної бази. Економіка держави повинна створюватися на засадах економічного зростання, зайнятості населення, економічній ефективності, стабільності цін, економічній свободі, справедливому розподілу доходів, економічного суверенітету та належних умов проживання.

Тому головними орієнтирами розвитку нашої держави на тлі глобалізації світової економіки стали інноваційність та європейськість. Особливістю формування української економіки є той факт, що вона співпадає з науково-технічною революцією та стрімким розвитком глобалізаційних процесів. Саме тому інноваційна модель національної економіки є об'єктивно доцільною для досягнення спільної мети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інноваційного розвитку держави ґрунтовно розглядалося у працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як В.П. Александрова [4], Ю.І. Грудзевич [5], К.А. Денисюк [6], С.М. Злупко [3], О.Г. Пенькова [7], Н.П. Резнік [8],

І.Г. Яненкова [9] та інші. Проте, проблема інноваційного розвитку України як складової соціально-економічної стратегії розвитку держави має динамічний характер і потребує подальшого вивчення.

Метою роботи є дослідження сучасних проблем розвитку інноваційної діяльності країни та висунення пропозицій щодо шляхів подолання кризових явищ інноваційного напрямку.

Виклад основних результатів дослідження. Сьогодні не виникає сумнівів стосовно того факту, що ефективність та динамізм інноваційної сфери є вирішальним чинником забезпечення конкурентоспроможності як економічної системи, так і країни в цілому. Варто зазначити, державна підтримка інноваційної діяльності найбільш яскраво відображається у її законодавчій, бюджетній та податковій політиці. З 1998 року основним пріоритетним напрямком економіки країни стало формування певних засад інноваційного розвитку. Але такі наміри мають підтримуватися цілеспрямованими і конкретизованими діями у напрямку реалізації стратегії. Вирішення завдань щодо відновлення економічного потенціалу та прискорення переходу на інноваційний шлях розвитку України відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх викликів, що неабияк ускладнює досягнення поставлених цілей та вимагає посилення зусиль у вирішенні накопичених у суспільстві й інноваційній системі проблем. Головний виклик для нашої молоді держави – посилення в глобальному масштабі конкурентної боротьби за висококваліфіковану робочу силу та інвестиції, котрі залучають у проекти нові знання, технології, компетенції, різке підвищення мобільності цих факторів [1].

Інноваційний процес охоплює розвиток і впровадження науково-технічного прогресу, подолання відсталості від лідуєчих держав та консервативності мислення працездатного населення, яке є двигуном реалізації загальнонаціонального економічного проекту.

В зв'язку з тим, аналіз показників інноваційної діяльності сприяє уявленню не лише про рівень підприємницької діяльності, а й про виконання соціально-економічної стратегії розвитку на загальнодержавному рівні.

Підіймаючи тему інноваційної моделі економіки України, слід звернути увагу на частку підприємств, що впроваджують інноваційну діяльність. За даними Державної служби статистики України у 2000 році частка таких підприємств становила 14,8% і за п'ять років кількість

зросла до 40%, що на 13,8 % більше, ніж у 2009 році. Різке падіння показників впродовж цих років дослідники аргументують світовою фінансово-економічною кризою [5].

Ефективна інноваційна діяльність головним чином залежить від фінансової підтримки. Характеристика витрат на інноваційну діяльність наведена у табл. 1.

Як впливає із наведених даних у табл. 1, головним джерелом фінансування інноваційної діяльності є власні кошти підприємств, на частку яких у 2005 році припадало 87,7 % загального обсягу витрат на інновації, у 2009 ці показники знизилися до 65,0 % від загального обсягу витрат. У 2012 році з бюджету виділили 11480,6 млн. грн. на інновації, а вже за наступні два роки держава скоротила виплати на підтримку підприємств і в 2014 році ця цифра сягала лише 7695,9 млн. грн.

Таблиця 1 – Характеристика витрат на інноваційну діяльність у 2005-2017 роках

Показники	2005	2007	2009	2012	2014	2016	2017
Питома вага підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, %	11,9	14,2	12,8	17,4	16,1	18,9	16,2
Загальна сума витрат, млн. грн.	5751,6	10821,0	7949,9	11480,6	7695,9	23229,5	9117,5
З них:							
державного бюджету:	28,1	144,8	127,0	224,3	344,1	179,0	227,3
власних:	5045,4	7969,7	5169,4	7335,9	6540,3	22036,0	7704,1

Джерело: [10]

Скорочення фінансування неабияк впливає на швидкість та якість інноваційного розвитку підприємств і як наслідок на загальне економічне становище країни [10]. Проте слід відзначити, що ситуація в 2016 році значно покращилася. Як зазначено у даних статистики, у 2016 році частка інноваційно активних підприємств зросла на 2,8 % у порівнянні з 2014 роком і досягла рекордного значення за останні 10 років – 18,9%. Протягом 2016 року на інновації підприємствами було витрачено 23,2 млрд. грн., домінували витрати у Дніпропетровській, Харківській, Вінницькій областях та м. Києві; лідерами серед видів економічної діяльності – підприємства металургійного виробництва, добування природного газу, виробництва харчових продуктів, машин та устаткування, виробництва автотранспортних засобів. Головним

джерелом фінансування інноваційної сфери залишаються власні кошти підприємств – 22036,0 млн. грн. (або 94,9 % загального обсягу витрат на інновації). На жаль, ця позитивна динаміка довго не протрималася і наступного року питома вага підприємств, що займалися інноваційною діяльністю впала до 16,2% (759 підприємств), а загальна сума витрат до 9117,5 млн. грн. Така тенденція обумовлена скороченням витрат за рахунок власних коштів підприємств, у той час як сума витрат з державного бюджету у 2017 році в порівнянні з 2016 роком навпаки зросла на 27%. Обсяг коштів вітчизняних та іноземних інвесторів у 2017 році становив 380,9 млн. грн., кредитів – 594,5 млн. грн., державного і місцевих бюджетів – 322,9 млн. грн. [10].

Серед регіонів у 2017 р. вищою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Харківській (28,1%), Тернопільській (27,5%), Миколаївській (26,9%), Черкаській (24,4%), Кіровоградській (22,6%), Івано-Франківській (21,7%), Сумській (20,5%), Запорізькій (19,1%) областях та м. Києві (20,7%). На жаль в Дніпропетровській області частка інноваційно активних підприємств склала всього 11,01% [5].

Динаміку інноваційної активності вітчизняних підприємств у 2010-2017 рр. наведено в табл. 2.

Наведені у табл. 2 дані свідчать, що до 2015 р. спостерігалось збільшення основних показників інноваційної активності підприємств. Натомість у 2017 році показники дещо знизилися і питома вага підприємств, що впроваджували інновації склала 14,3% (зменшилася на 5,9%), а питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової впала на 6,3%.

Таблиця 2 – Динаміка інноваційної активності вітчизняних підприємств у 2010-2017 роках

Показник	2010	2015	2017
Питома вага підприємств, які займалися інноваціями, %	13,8	17,3	16,2
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	11,5	15,2	14,3
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	3,8	4,7	4,4
Упроваджено нових технологічних процесів	2043	1217	1831

Джерело: [10]

У розрізі видів економічної діяльності слід виокремити підприємства з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (53,8%), інших транспортних засобів (37,1%), комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (34,0%), напоїв (25,9%), електричного устаткування (25,2%), хімічних речовин і хімічної продукції (25,0%). Слід зазначити, що існує прямий зв'язок між розміром підприємства і його рівнем інноваційності, оскільки для впровадження інновацій необхідно мати певну кількість персоналу, задіяного у виконанні наукових досліджень і розробок. Відповідно найвища частка як технологічно інноваційних, так і нетехнологічно-інноваційних підприємств була серед великих підприємств (відповідно 31,4% і 28,1%).

Неабиякою перешкодою підвищення конкурентоспроможності виробництва варто зазначити низький техніко-технологічний рівень [7]. Безперервний процес виробництва потребує постійного відтворення фізично спрацьованих і технічно застарілих основних фондів. Зокрема, у 2017 році було витрачено на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 5,9 млрд. грн. (64,7% загального обсягу інноваційних витрат), на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 2,2 млрд. грн. (23,8%), на придбання інших зовнішніх знань (придбання нових технологій) – 21,8 млн. грн. (0,2%) [10].

Активізація інноваційної діяльності потребує розв'язання комплексу проблем амортизаційної політики в державі. Відомо, що амортизація є не просто джерелом фінансування переважної частини капіталовкладень, а і своєрідним механізмом, що забезпечує, з одного боку, системне, а з іншого – ефективно оновлення основного капіталу. Коли цей механізм не спрацьовує, тоді будь-які інвестиції відіграють лише роль разових фінансових ін'єкцій і не приносять бажаного підвищення технічного рівня виробництва [8]. Запроваджений сьогодні в Україні порядок нарахування та використання амортизаційних коштів підприємств не створює ефективного підґрунтя для оновлення основних фондів та становлення інноваційної економіки, що спричинено рядом факторів: відсутні ознаки правової стабільності; не стимулюється використання амортизаційних коштів виключно на інноваційно-інвестиційну діяльність; діючі схеми нарахування амортизації не забезпечують накопичення достатньої суми відрахувань для здійснення масштабних інвестицій; порядок нарахування амортизації не враховує фінансові

можливості та потреби підприємств та не забезпечує оновлення основних фондів на достатньому рівні; нарахування амортизації за нині діючою примусово-прискореною схемою ускладнює оцінку ефективності економічної діяльності, що гальмує залучення інвесторів до спільної інвестиційної діяльності [6].

Як показують цифри, протягом багатьох років найбільш вигідною для України з економічної точки зору є харчова промисловість, фармацевтика, поліграфічна промисловість та сільське господарство. Тож, задля зростання обсягів виробництва та фінансових надходжень, варто активізувати саме ці сфери. Вони не потребують таких значних капіталовкладень, як, наприклад, обробні виробництва та машинобудування. До того ж прогнози світової продовольчої кризи надають значних перспектив нашим пропозиціям.

Задля якісного впровадження будь-яких інноваційних ідей, науковці наполягають на створенні національної методики визначення ефективності інновацій, інвестицій та господарських рішень задля достовірного вирішення проблеми вигід та витрат для створення та реалізації інноваційних проектів. Фахівці наполягають на чіткому наведенні критеріїв та показників визначення величини попереднього та фактичного ефекту інвестицій, господарських рішень, оцінки від економічних операцій і впливу факторів на величину ефекту [8].

Вітчизняні науковці переконують на пріоритеті національних інтересів. Існує потреба орієнтуватися на самопідтримку. Наприклад, у 2013 році США спонсорували 457 млрд. дол. із держбюджету, що становило 27 % ВВП, натомість минулого року витрати держбюджету України склали 0,21 % ВВП [10].

Привабливим фактором стимулювання промисловості є то факт, що підвищення національного прибутку потребуватиме збільшення потужностей виробництва, що збільшить потребу у робочій силі.

Державна підтримка полягає ще й у створенні відповідної законодавчої складової, сприятливої для роботи підприємств. Головним чином варто акцентувати увагу на податковій системі. Наприклад, у США певні передові інновації не підлягають оподаткуванню протягом семи років. Головним чином масштабні інновації, які мають гарні перспективи, потребують державної пільгової підтримки. Наприклад, Японія та Америка абсолютно фінансує проекти з електронно-

обчислювальних машин. Наша держава передбачає певні пільги для розробників, але ж на сьогодні вони призупинені.

Також не слід знехтувати ідеєю перш за все орієнтувати ринок на задовільненні власних потреб.

Важливою задачею для держави є страхове забезпечення підприємств від ризиків, які може спричинити інноваційна діяльність і відновленні Державного агентства України з інвестицій та інновацій, яке б розглядало якості інноваційної політики з економічної, соціальної та законодавчої сторони [9].

Основними завданнями державної інноваційної політики є наступні чинники [4]: вибір раціональних стратегій і пріоритетів розвитку інноваційної сфери з реалізацією в галузях промисловості новітніх технологій і інноваційних проектів, які суттєво впливають на підвищення ефективності виробництва і конкурентоспроможності продукції; координація дій органів влади з метою розробки комплексного підходу до рішення задач інноваційного розвитку; концентрація організаційних засобів і ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку інноваційної сфери з метою підвищення попиту промислового виробництва на науково-технічні досягнення, залучення вільного капіталу до фінансування проектів технологічного переозброєння промисловості; збереження й розвиток виробничо-технологічного потенціалу, його використання для підтримки сучасного технологічного рівня і переходу до більш досконалих технологій; створення системи підготовки та перепідготовки кадрів у галузі інноваційного підприємництва; підтримка ведучих вчених, наукових колективів, педагогічних шкіл, здатних забезпечити високий рівень освіти, для ефективного ведення інноваційної діяльності; створення в державі розвинутої системи міжнародної сертифікації, що спирається на міжнародні стандарти; використання в реальному секторі економіки України інноваційних технологій і виробництв, що забезпечують випуск конкурентоспроможної продукції, комп'ютерних інформаційних технологій і автоматизацію керування складними технологічними процесами.

Висновки. Одним із найважливіших факторів, які характеризують інноваційну сферу країни, є частка підприємств, що впроваджують інновації до загального числа підприємств. Для забезпечення

інноваційного розвитку держава повинна діяти в двох основних напрямках: надавати достатній обсяг коштів з державного бюджету та створити ефективну систему податкових пільг. На превеликий жаль, жоден з факторів не здійснюється у бажаній мірі. Недостатність державної підтримки розвитку інноваційної моделі значною мірою гальмують власний потенціал країни та збільшують переваги інших країн. Неабиякою перепорою розвитку інноваційної сфери є недоліки формування науково-методологічної бази, несистемний підхід держави щодо реалізації інноваційного потенціалу, невважену зовнішню і внутрішню політику держави, негнучну систему пріоритетного розвитку науково-технологічного напрямку, неглобальність державного управління. Як наслідок, в Україні домінує стратегія виживання, адже питання провадження інновацій потребує неабиякої фінансової підтримки.

На сьогодні наша країна вичерпує резерви екстенсивного економічного зростання, що нагадує про потребу більш ґрунтовно розглядати інноваційний сектор економіки держави. Домінуючим завданням слід назвати використання новітніх інформаційних технологій задля успішного ведення конкурентної боротьби на зовнішньому і внутрішньому ринках і заохочення інтересів вітчизняних та іноземних інвесторів до інноваційної сфери української промисловості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Царенко О.М. Економічна історія України і світу: навч. посіб. / О.М. Царенко., А.С. Захарчук. – Суми, «Університетська книга», 2000. – 310 с.
2. Бандур С.І. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / С.І. Бандур, Т.А. Заяць, В.І. Куценко. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 620 с.
3. Злупко С.М. Перехідна економіка: сучасна Україна: навч. посіб. / С.М. Злупко. – К.:Знання, 2006. – 324 с.
4. Александрова В.П. Прогнозування впливу інноваційних факторів на розвиток економіки України / В.П. Александрова, М.І. Скрипниченко, Л.І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2007. № 1. – С. 9-26.
5. Грудзевич Ю.І. Характеристика сучасного стану розвитку інноваційної діяльності на машинобудівних підприємствах України / Ю.І. Грудзевич // Економіка та управління підприємствами. – 2016. – №1. – С. 45-52.

6. Денисюк К.А. Інноваційна активність національної економіки: вдосконалення методології / К.А. Денисюк // Економіст. – 2005. – № 8. – С. 45-49.
7. Пенькова О.Г. Проблеми реалізації інноваційної стратегії розвитку України // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – №9. – С. 95-99.
8. Резнік Н.П. Способи активізації інноваційних процесів на промислових підприємствах / Н.П. Резнік // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – №10. – С.80-82.
9. Яненко І.Г. Інноваційна діяльність промислових підприємств України: стан та перспективи розвитку / І.Г. Яненко, С.С. Позур, О.А. Катаєва // Наукова праця. Економіка. – 2017. – Випуск 273. – Том 285. – С.89-94.
10. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

REFERENCES:

1. Tsarenko O.M., Zakharchuk A.S. (2000). *Ekonomichna istoriia Ukrainy i svitu*. [Economic History of Ukraine and the World]. Sumy: «Universytets'ka knyha», 310 p.
2. Bandur S.I., Zaiats' T.A., Kutsenko V.I. (2006). *Sotsial'nyj rozvytok Ukrainy: suchasni transformatsii ta perspektyvy*. [Social development of Ukraine: modern transformations and perspectives]. Cherkasy: Brama-Ukraina, 620 p.
3. Zlupko S.M. (2006). *Perekhidna ekonomika: suchasna Ukraina* [Transitional economy: modern Ukraine]. Kyiv: Znannia, 324 p.
4. Aleksandrova V.P., Skrypnychenko M.I., Fedulova L.I. *Prohnozuvannia vplyvu innovatsijnykh faktoriv na rozvytok ekonomiky Ukrainy*. [Prediction of the influence of innovative factors on the development of the Ukrainian economy]. *Ekonomika i prohnozuvannia* [Economics and Forecasting], 2007, no. 1, pp. 9-26.
5. Hrudzevych Yu.I. *Kharakterystyka suchasnoho stanu rozvytku innovatsijnoi diial'nosti na mashynobudivnykh pidpryemstvakh Ukrainy* [Characteristics of the current state of innovation development at the machine-building enterprises of Ukraine]. *Ekonomika ta upravlinnia pidpryemstvamy* [Economics and Enterprise Management], 2016, no. 1, pp. 45-52.
6. Denysiuk K.A. *Innovatsijna aktyvnist' natsional'noi ekonomiky: vdoskonalennia metodolohii* [Innovative activity of the national economy: improvement of the methodology]. *Ekonomist* [Economist], 2005, no. 8, pp. 45-49.
7. Pen'kova O.H. *Problemy realizatsii innovatsijnoi stratehii rozvytku Ukrainy* [Problems of realization of innovative strategy of development of Ukraine]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini* [Formation of market relations in Ukraine], 2007, no. 9, pp. 95-99.

8. Reznik N.P. *Sposoby aktyvizatsii innovatsijnykh protsesiv na promyslovykh pidpryemstvakh* [Ways of activating innovation processes at industrial enterprises]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini* [Formation of market relations in Ukraine], 2006, no. 10, pp. 80-82.
9. Yanenkova I.H., Pozur S.S., Kataieva O.A. *Innovatsijna diial'nist' promyslovykh pidpryemstv Ukrainy: stan ta perspektyvy rozvytku* [Innovative activity of Ukrainian industrial enterprises: the state and prospects of development]. *Naukova pratsia. Ekonomika* [Scientific work. Economy.], 2017, no. 273, pp. 89-94.
10. Ofitsijnyj sajt "Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy" [Official site of "State Statistics Service of Ukraine"]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>